Uitwerking tentamen algebra I, maandag 4 februari 2008.

opgave 1: Zij G een eindige groep en zij S_n de permutatiegroep op n elementen. Zij $\varphi: \ G \longrightarrow S_n$ een surjectief groepshomomorfisme voor zekere $n \geq 2$, zodat de kern van φ precies $n+1$ elementen bevat.

a) Bepaal het aantal elementen van de groep G.

b) Bewijs dat G een normaaldeler van index twee bevat.

c) Bewijs dat er een surjectief groepshomomorfisme bestaat van G naar $\mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$.

oplossing: a) Er geldt $G/Ker(\varphi) \cong \varphi(G)$. Met de stelling van Lagrange volgt hieruit dat $\sharp G = \sharp\varphi(G) \cdot \sharp Ker(\varphi)$. Gegeven is dat φ surjectief is. Daaruit volgt dat $\varphi(G) \cong S_n$. Er geldt dan dat $\sharp\varphi(G) = \sharp S_n = n!$. Er is gegeven dat $\sharp Ker(\varphi) = n+1$. Dan is $\sharp G = \sharp\varphi(G) \cdot \sharp Ker(\varphi) = n! \cdot (n+1) = (n+1)!$.

b) De alternerende groep A_n is een normaaldeler van S_n met index 2. Dan is het volledig origineel $\varphi^{-1}(A_n)$ een normaaldeler van G. Omdat φ surjectief is volgt dat de index van $\varphi^{-1}(A_n)$ in G gelijk 2 is.

c) Het teken $\epsilon : S_n \longrightarrow \{\pm 1\} \cong \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ is een groepshomomorfisme. Dan is ook de samenstelling $\epsilon \circ \varphi : G \longrightarrow \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ een groepshomomorfisme. Omdat zowel ϵ als φ surjektief zijn, is ook de samenstelling $\epsilon \circ \varphi$ surjektief.

opgave 2: Zij G een groep en laten N_1 en N_2 twee normaaldelers van G zijn.

a) Bewijs dat de afbeelding $\varphi : G \longrightarrow G/N_1 \times G/N_2$ gegeven door $\varphi(g) = (gN_1, gN_2)$ een groepshomomorfisme is.

b) Bepaal de kern van de afbeelding φ.

c) Neem aan dat $[G : N_1] = [G : N_2] = 2$ en dat $N_1 \neq N_2$. Bewijs dat de groep G een derde normaaldeler $N_3 \neq N_1, N_2$ met index $[G : N_3] = 2$ bevat.

oplossing: a) We moeten aantonen dat $\varphi(g_1g_2) = \varphi(g_1)\varphi(g_2)$ geldt. Er geldt dat $\varphi(g_1g_2) = (g_1g_2N_1, g_1g_2N_2)$. In de faktorgroep G/N_1 geldt per definitie dat $g_1g_2N_1 = g_1N_1 \cdot g_2N_1$. In G/N_2 geldt dan $g_1g_2N_2 = g_1N_2 \cdot g_2N_2$. Daaruit volgt dat $(g_1g_2N_1, g_1g_2N_2) = (g_1N_1 \cdot g_2N_1, g_1N_2 \cdot g_2N_2)$. De groepswet voor een direct product van groepen geeft dat $(g_1N_1 \cdot g_2N_1, g_1N_2 \cdot g_2N_2) = (g_1N_1, g_1N_2) \cdot (g_2N_1, g_2N_2)$. De laatste uitdrukking is weer gelijk aan $\varphi(g_1) \cdot \varphi(g_2)$. Daaruit volgt dat φ inderdaad een groepshomomorfisme is.

b) Het eenheidselement van de groep $G/N_1 \times G/N_2$ is het element (eN_1, eN_2), waarbij e het eenheidselement van G is. Er geldt $g \in Ker(\varphi)$ dan en slechts dan als $\varphi(g) = (gN_1, gN_2) = (eN_1, eN_2)$. Dit is gelijkwaardig met $gN_1 = eN_1$ en $gN_2 = eN_2$. Oftewel $g \in N_1$ en $g \in N_2$. Daaruit volgt dat $Ker(\varphi) = \{g \in G | g \in N_1, g \in N_2\} = N_1 \bigcap N_2$.

c) Uit $[G : N_1] = [G : N_2] = 2$ volgt dat $G/N_1 \times G/N_2 \cong \mathbb{Z}/2\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$. De groep $\mathbb{Z}/2\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ bevat precies drie ondergroepen van index twee. Het zijn de groepen $\{(\overline{1}, \overline{0}), (\overline{0}, \overline{0})\}$, $\{(\overline{0}, \overline{1}), (\overline{0}, \overline{0})\}$ en $\{(\overline{1}, \overline{1}), (\overline{0}, \overline{0})\}$. Elk van deze drie groepen is isomorf met $\mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$. Omdat $\mathbb{Z}/2\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ abels is zijn deze drie groepen normaaldelers van index twee.

Als de afbeelding $\varphi : G \longrightarrow G/N_1 \times G/N_2$ surjektief is, dan zijn de volledige originelen van de normaaldelers van index twee in $G/N_1 \times G/N_2 \cong \mathbb{Z}/2\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/2\mathbb{Z}$ ook weer normaaldelers van index twee in G. Dan hebben we drie normaaldelers van index twee in G. Minstens een verschilt van zowel N_1 als van N_2.

De surjektiviteit van de afbeelding φ kunnen we aantonen door te gebruiken dat $N_1 \neq N_2$. Hieruit volgt dat er elementen g_1 en g_2 bestaan zodat $g_1 \in N_1, g_1 \notin N_2$ en $g_2 \in N_2, g_2 \notin N_1$. Dan $\varphi(g_1) = (\overline{1}, \overline{0})$, $\varphi(g_2) = (\overline{0}, \overline{1})$ en $\varphi(g_1g_2) = (\overline{1}, \overline{1})$. Aangezien $\varphi(e) = (\overline{0}, \overline{0})$, volgt nu dat de afbeelding φ surjektief is.

Het is nu eenvoudig in te zien dat $N_3 = \varphi^{-1}(\{(\overline{1}, \overline{1}), (\overline{0}, \overline{0})\})$ de gevraagde normaaldeler is.

opgave 3: Zij A een eindige abelse groep die voortgebracht wordt door de elementen a, b en c. Er geldt onder andere dat $3a = 3b = 20c = 0$ en er is gegeven dat A precies 45 elementen bevat.

a) Geef een isomorfisme van A met een produkt van groepen van de vorm $\mathbb{Z}/n\mathbb{Z}$.

b) Geef een surjectief groepshomomorfisme $\varphi : \mathbb{Z}^3 \longrightarrow A$.

c) Bestaat er ook een surjectief groepshomomorfisme van $\mathbb{Z}^2$ naar A?

oplossing: **a)** Er geldt onder andere dat $3a = 3b = 20c = 0$. Uit het feit dat de orde van A precies 45 is, kunnen we concluderen dat A geen elementen van orde twee of vier bevat. Hieruit volgt dat zelfs $5c = 0$ geldt.

Nu kunnen we een isomorphisme van $\psi : A \longrightarrow \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/5\mathbb{Z}$ maken door de beelden van de voortbrengers a, b en c te geven. We kiezen de beelden als volgt: $\psi(a) = (1 \ mod\ 3, 0 \ mod\ 3, 0 \ mod\ 5)$, $\psi(b) = (0 \ mod\ 3, 1 \ mod\ 3, 0 \ mod\ 5)$ en $\psi(c) = (0 \ mod\ 3, 0 \ mod\ 3, 1 \ mod\ 5)$. Duidelijk is dat $ord(a) = ord(\psi(a))$, $ord(b) = ord(\psi(b))$ en $ord(c) = ord(\psi(c))$. Omdat beide groepen abels zijn is de afbeelding ψ een groepshomomorfisme. Omdat $\psi(a), \psi(b)$ en $\psi(c)$ voortbrengers zijn van $\mathbb{Z}/3\mathbb{Z}\times\mathbb{Z}/3\mathbb{Z}\times\mathbb{Z}/5\mathbb{Z}$ is de afbeelding surjektief. De groepen A en $\mathbb{Z}/3\mathbb{Z}\times\mathbb{Z}/3\mathbb{Z}\times\mathbb{Z}/5\mathbb{Z}$ hebben beide 45 elementen. Hieruit volgt dat ψ inderdaad een isomorfisme $A \cong \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/5\mathbb{Z}$ geeft.

Uit de chinese restelling volgt dat $\mathbb{Z}/3\mathbb{Z}\times\mathbb{Z}/5\mathbb{Z} \cong \mathbb{Z}/15\mathbb{Z}$. Dus er bestaat ook een isomofisme $A \cong \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/15\mathbb{Z}$.

b) De afbeelding φ wordt gedefinieerd door een basis e_1, e_2 en e_3 van $\mathbb{Z}^3$ te kiezen en elk van deze elementen op een van de voorbrengers van A af te beelden. Neem bijvoorbeeld $e_1 = (1, 0, 0)$, $e_2 = (0, 1, 0)$ en $e_3 = (0, 0, 1)$. Definieer φ door te stellen $\varphi(e_1) = a$, $\varphi(e_2) = b$ en $\varphi(e_3) = c$. Omdat zowel $\mathbb{Z}^3$ als A abels zijn is dit een groepshomomorfisme. Het groepshomomorfisme φ is surjectief omdat a, b en c voortbrengers zijn van A.

c) Omdat $A \cong \mathbb{Z}/3\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}/15\mathbb{Z}$ kan A ook voortgebracht worden door twee elementen. Bijvoorbeeld brengen de elementen a en $b + c$ (er geldt $ord(b + c) = 15$) tezamen ook de abelse groep A voort. Daaruit volgt dat er ook een surjektief groepshomomorfisme van $\mathbb{Z}^2$ naar A bestaat.

opgave 4: Zij G een eindige groep en zij $N \subset G$, $N \neq \{e\}$, een normaaldeler. De normaaldeler N wordt voortgebracht door een element $x \in N$, d.w.z. dat $N = \{x^i \mid i = 1, 2, \ldots, n\} \cong \mathbb{Z}/n\mathbb{Z}$ met $n = ord(x) > 1$. Voor $g \in G$ definieren we $m_g \in \mathbb{Z}_{\geq 0}$ als het kleinste niet-negatieve getal zodat geldt $gxg^{-1} = x^{m_g}$.

a) Stel $g \in G$ is een element van orde $ord(g) = k$. Bewijs dat $ggd(m_g, n) = 1$ en dat $(m_g)^k \equiv 1 \ mod\ n$.

b) Zij $\psi : G \longrightarrow (\mathbb{Z}/n\mathbb{Z})^*$ de afbeelding gegeven door $\psi(g) = m_g \ mod\ n$. Bewijs dat ψ goed gedefinieerd is en dat ψ een groepshomomorfisme is.

c) Wanneer bevat G een ondergroep H met $H \supset N$ zodat H isomorf is met de diedergroep D_n?

oplossing: a) Er geldt $ord\ (gxg^{-1}) = ord\ (x)$. Oftewel $ord\ (x^{m_g}) = ord\ (x)$. Hieruit volgt dat $ggd(m_g, n) = 1$

Uit $g^k = e$, volgt dat $x = exe = g^k x g^{-k} = (x^{m_g})^k = x^{m_g^k}$. Uit $x = x^{m_g^k}$ volgt dat $m_g^k \equiv 1 mod\ n$.

b) We hebben in onderdeel a) aangetoond dat $ggd(m_g, n) = 1$. Daaruit volgt dat $\psi(g) = m_g\ mod\ n$ goed gedefinieerd is.

Om aan te tonen dat het een groepshomomorfisme is kijken we naar $\varphi(gh)$ met $g, h \in G$. Uit $ghxh^{-1}g^{-1} = gx^{m_h}g^{-1} = (x^{m_h})^{m_g} = x^{m_h m_g}$, volgt dat $m_{gh} \equiv m_g m_h\ mod\ n$. Er geldt $\varphi(gh) = m_{gh}\ mod\ n = (m_g\ mod\ n) \cdot (m_h\ mod\ n) = \varphi(g)\varphi(h)$. Daarmee is aangetoond dat φ een groepshomomorfisme is.

c) De diedergroep D_n is de groep van isometrieën van de regelmatige n-hoek. Deze groep bevat $2n$ elementen en bevat een normaaldeler van orde n. Als $D_n \subset G$ dan mogen we deze normaaldeler gelijkstellen aan N.

De groep D_n bevat een element τ van orde twee zodat $\tau x \tau^{-1} = x^{-1}$. Dus als G een element g bevat van orde twee zodat $m_g = n - 1$, dan bevat G een ondergroep die isomorf is met de groep D_n.

De beoordeling van het tentamen is als volgt: Voor alle onderdelen van de vragen een punt (dus drie per vraag). Het totaal wordt dan vermenigvuldigt met 3/4. Bij het resultaat hiervan wordt dan een punt opgeteld.

Als het cijfer van de toets hoger is dan dat van het tentamen, wordt het eindcijfer gegeven door twee derde maal het tentamencijfer plus een derde maal het toetscijfer.